

Nr 249.

Av herr **Hederstierna**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.*

Kungl. Maj:ts proposition, nr 116, angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. 18 februari 1927 innehåller bl. a. förslag om upprättandet av ett antal 6-åriga lyceer, som skulle bygga på genomgången sexklassig folkskola, de flesta av dessa lyceer endast som parallell-linjer vid vissa läroverk, nämligen en latinlyceilinje i Uppsala, Malmö, Lund, Härnösand och Göteborg (latinläroverket) och en reallyceilinje likaledes i Göteborg (realläroverket). Lyceerna skulle i motsats mot typen realskola-gymnasium föra direkt till studentexamen i fortlöpande kurser utan den omtagning och komplikation, som realskoleexamen åtminstone i vissa ämnen (speciellt t. ex. historia, matematik och naturvetenskap) ovillkorligen medför. Då en huvudanmärkning mot skolkommissionens förslag till anslutningsserien folkskola-mellanskola-gymnasium varit tidsförlusten på ett skolår, så skulle lyceerna, om de organiserades sexåriga, råda bot här emot och studentexamen kunna avläggas efter 12 års skolgång, såsom nu är det normala för de allmänna läroverkens lärjungar. Skolkommissionen (Bet. I, 366—377) hade på sin tid föreslagit en 7-årig lyceityp som ett sparsamt inslag i skolsystemet 4-årig realskola och 3-årigt gymnasium. Då departementschefen nu vill, såsom ett komplement till övriga organisationsformer, införa ett antal sexåriga lyceelinjer med ett års studievinst, synes han icke vara blind för svårigheterna i en sådan anordning, men han är av den åsikten, att den mera linjeräta lärogången, krävande inträdesprov som kriterium på god studiebegåvning och fysiska förutsättningar för ett mera ansträngande skolarbete skola möjliggöra ett resultat jämförligt med andra läroverkstypers. Man kan på goda grunder ställa sig tvivlande gent emot departementschefens optimism i alla nu nämnda avseenden. Den under alla förhållanden svåra trängseln mellan de utländska språken, svårigheten att genom en enda inträdesprövning resp. vitsord från föregående skolgång välja ut studiebegåvningar utan efterföljande kraftig gallring, omöjligheten att av läkarintyg om god hälsa vid inträdet garantera hälsans bestånd under en sexårig, särskilt sträng skolgång och svårigheten att garantera samtidigtheten av en stark fysik med håg och flit i studier,

allt detta innesluter så många oberäknliga faktorer, att man snarast vore böjd att betrakta fyllandet av samtliga dessa villkor för ett gott studieresultat såsom mycket osannolikt. Erfarenheten från en liknande skolform i Finland är också närmast varnande. Departementschefen vill emellertid betrakta upprättandet av dessa 6-åriga lyceilinjer såsom försök och "om de falla väl ut och läroanstalterna i fråga alltså kunna utan lärjungarnas överansträngande inom den tillmätta tiden föra dessa fram till målet, torde tiden vara inne att undersöka, huruvida lyceiformen bör kunna få en rymligare och fastare plats inom skolorganisationen sig tillmätt".

Med den relativa försiktighet, som departementschefen sålunda trots allt funnit av nöden, har han föreslagit 5 latinlyceilinjer och 1 reallyceilinje vid några av rikets största läroverk. Endast för ett läroverk föreslår departementschefen en fullständig omorganisation till lyceityp, nämligen för statens provskola, Nya elementarskolan i Stockholm. Detta läroverk skulle ombildas till ett lyceum av sagd typ med såväl real-, latin- som nyspråkig linje.

Nya elementarskolan, som upprättades 1828 som ett uttryck för vissa pedagogiska reformidéer, blev genom senaste läroverksreform (1905) i det stora hela förvandlad till ett högre allmänt läroverk av vanlig typ, dock med bibehållandet av sin karaktär av provskola. Vid densamma gjordes t. ex. före 1905 prov med en "praktisk avslutningsklass", vilken i det stora hela stod modell till sjätte realskoleklassen. Senare ha vid Nya elementarskolan gjorts en del pedagogiska försök på språkundervisningens område. Sålunda har under en följd av år (sedan 1912) pågått försök med en "nyspråkig linje med ryska" under något växlande former. Då den i kungl. propositionen föreslagna organisationen vill giva ett visst utrymme åt en "nyspråkig linje" (utan ryska) men departementschefen finner erfarenheterna från Nya elementarskolan "föga vägledande" för frågan om det nyspråkliga gymnasiet, så torde emellertid en sak av stor allmän betydelse för skolfrågan böra framhållas såsom ett säkert resultat av försöken vid Nya elementarskolan, nämligen att den nyspråkliga linjen i medeltal dragit till sig det sämsta materialet i begåvningshänseende, underlägset icke blott i matematik och naturvetenskap *utan också i språk*. Det är tydligt, att den nyspråkliga linjen med ryska vid Nya elementarskolan blivit en linje icke så mycket för tillval av ryska som för bortval av latinlinjens latin och reallinjens matematik. Det är mer än sannolikt, att en nyspråkig linje *utan* svårigheten ryska, sådan som propositionen förutsätter, skall komma att i ännu högre grad suga till sig gymnasiets mera obegåvade lärjungar och föra fram till studentexamen lärjungar, som i medeltal äro rätt obekväma för fortsatta studier. Det synes ofrånkomligt, att gymnasiet måste ha ett formellt och logiskt skolande ämne på sitt program, och som sådant äro de moderna språken icke i allo tjänliga; därtill är deras logik alltför löslig och kapriciös.

Ännu in i senare tid synes alltså Nya elementarskolan hava gjort en viss nytta som försöksläroverk; då departementschefen med hänvisning till andra läroverk, statens och enskilda, där pedagogiska försök gjorts och göras, förordar "att verksamheten vid Nya elementarskolan i någon mån förändras, så att den av mig förordade lyceiformen där göres till föremål för prövning", så torde detta emellertid innebära en förändring, som icke kan betecknas med uttrycket "i någon mån", utan som torde medföra svåra konsekvenser.

I det föregående har framhållits det osannolika i att lyceilinjen, i den form departementschefen föreslår densamma, skall leda till gott resultat. Om man emellertid ser bort från denna sida av saken och betraktar frågan, för vilka lyceiformen vore ämnad att fylla ett behov, så måste man inse, att den i Stockholm icke har så mycken raison d'être. Det sexåriga lyceet skulle väl i första hand kunna tillmötesgå dem, som relativt sent bestämma sig för studiebanan, men som också äro alldeles vissa på sin kallelse i den riktningen. Att dessa lärjungar skola vara tillfinnandes just i Stockholm är icke mycket troligt; snarare är det antagligt, att en sådan lärjungekontingent skulle komma från landsorten, och man kan då ifrågasätta lämpligheten av att förlägga ett lyceum till en så pass dyr och i många hänseenden i studiehänseende distraherande stad som Stockholm, helst det föreslagits att upprätta en lyceilinje i Uppsala. I verkligheten torde rekryteringen av Nya elementarskolan såsom ett sexklassigt lyceum alls icke motsvara det ändamål man därmed avser, utan komma att ske efter andra linjer. Erfarenheten visar, att folk i allmänhet är angeläget om att få in sina barn i ett allmänt läroverk så tidigt som möjligt, hellre i 1:sta än i 2:dra klassen, hellre i 2:dra än i 3:dje, och detta icke blott av ekonomiska skäl. Nu finnes sällan plats för alla inträdessökande i läroverken, icke ens för de i examen godkända. Det kommer nu helt visst att ställa sig så, att de lärjungar, som söka sig in i läroverken i Stockholm, föredraga att komma in på så lågt stadium som möjligt. De som komma att ligga under i konkurrensen och icke få plats, skola följande år söka sig in i klass 2, de då refuserade i klass 3 och slutligen som en sista resurs i statens lyceum, Nya elementarskolan. De på papperet skrivna höga pretentionerna skola antingen strängt upprätthållas och skolan kommer då att mer eller mindre avfolkas, eller också måste man pruta på fordringarna och därvid kommer skolan helt visst att få ett lärjungematerial långt sämre än andra allmänna läroverks i Stockholm, vilket också kommer att förfuska lyceets hela idé och göra det avsedda försöket värdelöst som försök. Vid Nya elementarskolan finnes en speciell erfarenhet på detta område, vilken torde kunna bekräftas från en del andra håll. På grund av de många linjerna vid Nya elementarskolan och i samband därmed växlande förhållanden samt på grund av lokalsvårigheter, måste skolan, som i realskolan har 2 parallellavdelningar för att på gymnasiet rekrytera real- och latin- (incl. ny språkl.) linje, vissa år intaga blott *en* klassavdelning 1 och påföljande år alltså en

ny klass 2. Denna klass 2 b är enligt lång erfarenhet alltid svagare än klass 2 a, då den till stor del rekryterats av sådana lärjungar, som på grund av konkurrensen ej kunnat taga sig in i klass 1, och denna svaghet vidlåder vanligen denna klass vid passagen upp genom skolan. Dessutom kommer den i Stockholm väl omhuldade kommunala mellanskolan att suga till sig det lärjungematerial, som icke vill vedervåga en i utsikt ställd svår inträdesprövning, särskilt där föräldrarna icke våga sig på ett sådant mål på lång sikt som studentexamen, utan vilja hava realskoleexamen som ett interimsmål, vars resultat kan avvaktas, innan man bestämmer sig för studentexamen.

Även i ett annat avseende synes propositionens förslag icke lyckligt. Varje försök, på vilket man ställer pretentionen, att det skall ge ett resultat, som skall kunna avläsas, måste om möjligt ha kontrollmaterial till förfogande, vare sig det gäller ett rent naturvetenskapligt eller tekniskt eller ett psykologiskt eller ett socialt försök. Och detta kontrollmaterial måste finnas inom räckhåll för försöksledningen. I detta avseende bliva de i propositionen föreslagna lyceilinjerna i Uppsala, Lund, Göteborg o. s. v. vida bättre ställda än Nya elementarskolan, även om detta mera beror på propositionens försiktighet vid dessa linjers inrättande än på målmedvetenhet i försöksanordningen. Rektor och lärare vid de först nämnda läroverken bliva bättre i stånd att bedöma lyceilinjens resultat, då de hava lyceilärjungarna under sin ledning i samma miljö som de övriga lärjungarna.

Då departementschefen förordar en hel ombildning av Nya elementarskolan till ett sexårigt lyceum på tre olika linjer, blir vid skolan heller icke plats för kontrollmaterial i form av andra linjer redan på grund av lokala skäl. Även om man anordnar så, att en nyspråklig linje endast vissa timmar skiljer sig från t. ex. latinlinjen, så skulle redan lyceiklasserna uppgå till 12, under det skolan blott förfogar över 20 klassrum (flera för sitt ändamål synnerligen olämpliga); två kontrollinjer efter vanlig typ skulle kräva 18 rum, av vilka blott 8 finnas till disposition.

Skulle sålunda, trots alla betänkligheter man kan hysa mot lyceiformen över huvud taget, en sådan komma till stånd och Nya elementarskolan deltaga i detta försök, så blir det ofrånkomligen nödvändigt att inskränka förslaget därhän, att vid Nya elementarskolan med bibehållandet av samma organisation i övrigt som de övriga stockholmsläroverken upprättas endast en lyceilinje (lämpligen då en reallinje, eftersom i Uppsala är föreslagen en latinlyceilinje). En sådan anordning skulle de lokala förhållandena möjligen medgiva. Denna anordning skulle emellertid medföra olägenheten av endast 1 avdelning i vardera av klasserna 1—5, vilken olägenhet dock vore mindre än den i propositionen föreslagna förändringen av Nya elementarskolan till ett 3-linjigt lyceum, vilken icke ur några synpunkter, allra minst ur försökssynpunkt, är tillräddig. Ur alla anförda synpunkter vore förlägg-

gandet av en lyceilinje vid något av de större stockholmsläroverken mera ändamålsenligt än vid Nya elementarskolan.

Det finnes också en ekonomisk sida i denna sak. Nya elementarskolan amorterar ännu med 5,500 kronor årligen (av lärjungarnas terminsavgifter) ett byggnadslån till Stockholms stad, å vilket nu återstår 55,000 kronor, vilket lån på sin tid användes till skolans sista, numera otillräckliga, lokalutvidgning. Skulle organisatoriska förändringar omöjliggöra eller försvåra en amortering av denna skuld enligt nuvarande bestämmelser, måste den givetvis ske på annat sätt. Summan är ju som statsutgift obetydlig, men man synes böra medtaga den i kostnadsberäkningen.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet i vad det rör upprättandet av särskilda lyceilinjer, ville, därest förslaget i övrigt vinner bifall, med beaktande av här framställda synpunkter för sin del besluta, att Nya elementarskolan i Stockholm bibehålles vid samma organisation som övriga stockholmsläroverk med fyraårigt gymnasium.

Stockholm den 18 mars 1927.

Carl Hederstierna.